Eurasian Academy of Sciences Social Science Journal (International Refereed & Indexed)
Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal
2020 Volume: 31 S: 100 - 110
Published Online July 2020 (http://socialsciences.eurasianacademy.org)
http://doi.org/10.17740/eas.soc.2020.V31-06

CURRENT ACCOUNT DEFICIT AND SUSTAINABILITY

İzzettin ULUSOY*

*Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya MYO, iulusoy@mku.edu.tr

Received Date: 08.05.2020, Revised Date:12.06.2020, Accepted Date:03.07.2020

Copyright © 2020 İzzettin ULUSOY. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

With the phenomenon of globalization increasing rapidly all over the world after the 1980s and widespread neoliberal economic policies, the opening up of the economy to all countries was encouraged and there was a significant increase in the trade of goods and services between countries. In this period, the current account deficit problem emerged as an important indicator of an economic crisis, especially in the open economy of developing countries. The current account deficit and whether this problem is sustainable has been the subject of important studies and an important literature has been created in this regard. Within the framework of liberalization policies introduced after 1980s for our country, open economic development was encouraged. In this period when the open economy was encouraged, the current account deficit increased in the Turkish economy and played a major role as a problem especially in the economic crises that emerged in the 1990s and beyond. Between 2000 and 2019, it was observed that the current account deficit was high in the years when the growth rates were high.

Keywords: Current Account Deficit, Sustainability, Balance of Payments, Foreign Trade

CARİ İŞLEMLER AÇIĞI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

ÖZET

1980'li yıllardan sonra bütün dünyada artan hızla görülmekte olan küreselleşme olgusu ve yaygınlaşan neoliberal ekonomik politikalarla birlikte bütün ülkelerde ekonominin dışa açılması teşvik edilmiş ve ülkeler arası mal ve hizmet ticaretinde önemli oranda yükselişler görülmüştür. Bu dönemde özellikle gelişmekte olan ülkelerin dışa açık ekonomilerinde cari açık sorunu önemli bir ekonomik kriz göstergesi olarak gündeme gelmiştir. Cari açık sorunu ve bu sorunun sürdürülebilir olup olmadığı önemli çalışmalara konu olmuş ve bu konuda önemli bir literatür oluşmuştur. Ülkemiz açısından da 1980'li yıllardan sonra ortaya konan serbestleşme politikaları çerçevesinde dışa açık ekonomik gelişme teşvik edilmiştir. Dışa açık ekonominin teşvik edildiği bu dönemde Türk ekonomisinde cari açık artış göstermiş ve özellikle 1990 ve sonrası dönem için ortaya çıkan ekonomik krizlerde de bir sorun olarak başat rol oynamıştır. 2000 ve 2019 yılları arası Türk ekonomisi açısından değerlendirildiğinde büyüme oranlarının yüksek olduğu yıllarda cari açığın da yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Cari Açık, Sürdürülebilirlik, Ödemler Dengesi, Dış Ticaret

1. GİRİŞ

Cari işlemler açığı sorunu günümüz dünyasında hemen her ülkenin yaşadığı temel bir ekonomik sorun haline gelmiş durumdadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından cari açık ekonomik krizlerin öncü göstergesi olarak kabul edilmektedir. Krizlerin öncü göstergesi olarak kabul edilen cari işlemler açığı bu yönüyle gittikçe artan biçimde gelişmekte olan ülkelerin değerlendirme ve önlem alınması gereken ekonomik sorunlar kapsamına girmektedir.

Türkiye açısından cari açık sorunu 1980 yılından itibaren uygulanmaya başlayan dışa açık ekonomik model çerçevesinde cari açığın artmasıyla birlikte önemli bir konu haline gelmiş ve özellikle 2000'li yıllardan itibaren cari açık oranın %5'lerin üzerinde gerçekleşmesiyle cari açık Türk ekonomisinin kırılgan zayıflıklarından biri haline gelmiştir.

Bir ekonomik gelişme modeli çerçevesinde bu ekonomik modelin bir çıktısı olarak karşımıza çıkan cari açık sorunu bu makalede üç bölümde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Cari açık kavramı ve sürdürülebilirliği birinci bölümde açıklanmaya çalışılacak, ikinci bölümde konu ile ilgili literatür değerlendirilecek ve üçüncü ve son bölümde cari açık sorunu ve gelişimi Türkiye açısından değerlendirilecektir.

2. CARİ AÇIK KAVRAMI

Dışa açık bir ekonomide bir ülke başka ülkelerle ekonomik ve mali ilişkiler kurmakta ve bunu sonucu oluşan mal ve hizmet ticareti ile sermaye giriş ve çıkışları dolayısıyla ülke döviz gelirleri kazanmakta ya da döviz giderlerine muhatap olmaktadır. Ülkelerin başka ülkelerle kurduğu ekonomik ve mali ilişkiler ödemeler bilançosunda takip edilmektedir. Dış ödemeler bilançosu; ülkenin başka ülkelere kurduğu ekonomik ilişkiler çerçevesinde onlara satmış olduğu mal, hizmetler ya da sağlamış olduğu sermaye hareketleri sayesinde kazanmış olduğu dövizler ile yine başka ülkelerden satın almış olduğu mal ve hizmetler ile sermaye akımları neticesinde ödemek zorunda kaldığı dövizler arasındaki denge ilişkisi, fazlalık veya noksanlık üzerinden değerlendirmeye olanak veren bir istatistik tablosu olmaktadır. Bu tablo, dışa açık ekonominin belirli bir dönemde dış ekonomik ilişkiler çerçevesinde verdiği döviz fazlası ya da açığını ve döviz açığının hangi kaynaklarla finanse edildiğini ortaya koymaktadır. Dış ödemeler bilançosu dengesi ülkelerin uluslararası ödeme güçlerinin göstergesi olarak değerlendirilerek ülkelerin uluslararası ekonomik ve mali itibarını göstermektedir (Kaya, 2106:52).

TCMB Ödemler Dengesi ya da bilançosundan hareketle ödemeler bilançosu ana kalemlerini şu şekilde sıralayabiliriz: 1-Cari İşlemler Hesabı, 2-Sermaye Hesabı 3- Finans Hesabı 4- Net Hata Noksan Hesabı. Literatürde ise ödemeler bilançosu kalemleri daha çok cari işlemler hesabı, sermaye hesabı, net hata ve noksanlar hesabı ve resmi rezervler hesabı olarak ayrıma tutulmaktadırlar. Ödemeler bilançosunun en önemli kalemini cari işlemler hesabı oluşturmaktadır. Bu hesabın en önemli kalemini ise toplam mal ihracatı ile toplam mal ithalatını kapsayan dış ticaret dengesi oluşturmaktadır. Cari işlemler hesabının diğer kalemi ise hizmetler dengesi olup bu kalemde turizm, finansal hizmetler, sigorta hizmetleri, bilgisayar ve bilişim hizmetleri, resmi hizmetler gibi hizmet kalemlerine ait gelir ve giderler faiz, navlun, kar transferi ve diğer görünmeyen hizmet gelirleri ve giderleri olarak takip edilmektedir. Cari işlemler hesabında yer alan bütün bu kalemlerin toplamı cari işlemler hesabının toplamını vermektedir. Cari işlemler hesabının

toplamın pozitif olması durumunda cari işlemler fazlasından, negatif olması durumunda ise cari işlemler açığından bahsedilmektedir. Sonuç olarak; mal ve hizmet ticareti ile transfer gelirlerinden elde edilen gelirlerin yine bu kalemler kapsamında yapılan harcamaları karşılayamaması durumunda cari açık sorunu olarak adlandırılan ekonomik sorunla karşılaşılmaktadır. Niteliği itibarıyla ödemeler dengesi açısından en önemli kalem olan cari işlemler hesabının alt hesaplarına daha detaylı bakıldığında bunların mal ihraç ve ithalatı, hizmet ihraç ve ithalatı başlıklarında değerlendirilebileceği görülmektedir. Mal ihraç ve ithalatı kalemi görünür ticaret olarak da değerlendirilmekte olup malların yurtdışından döviz karşılığında alınıp satılması işlemlerini kapsamaktadır. Bu işlemler sonucunda ortaya çıkan toplam mal ihracatı ile toplam mal ithalatı arasındaki fark dış ticaret dengesi olarak da isimlendirilmektedir. Mal ticareti bir ülkenin reel ekonomik gelişiminin somut bir göstergesi olmaktadır. Ülke ekonomisinde üretimin, teknoloji ve verimliliğin artması sonucunda gerçekleşen gelişmeler doğal olarak mal ticaretini de etkilemektedir.

Özellikle ARGE katkısı yüksek ürünlerin üretilmesi ve ihraç edilmesi ülkelerin ihracat gelirlerinin artmasında önemli paya sahip olmaktadır. Hizmet ticareti ya da görünmez ticaret ise ülkelerin hizmet ithal ya da ihraç etmesi dolayısıyla oluşan ödeme akımlarını oluşturmaktadır. Hizmet ihraç ya da ithali kapsamındaki başlıca gelir kalemleri, navlun, turizm, sigorta, bankacılık, ve kar ve yurtdışı işçi gelirleri olarak sayılabilir. Ödemeler bilançosunun diğer ana kalemlerinden olan sermaye hesabı ise yurtdışından sağlanan sermaye ve yurtdışına aktarılan sermayelerden oluşmakta bu durumda ülkeye sermaye girişi ile ülkeden sermaye çıkışını ifade etmektedir. Ödemeler bilançosu açısından değerlendirildiğinde; mal ve hizmet akımlarındakinin tersine olarak yurtdışından sermaye girişi alacak işlemi olarak, yurtdışına sermaye çıkışı ise bir borç işlemi olarak değerlendirilmektedir. Ödemeler bilançosunun resmi rezervler hesabı kaleminde ise ülkelerin uluslararası resmi rezervleri meydana gelen değişimler gösterilmektedir. Net hata noksan kalemi ise ödemeler bilançosu istatistiklerinin muhasebe kayıtları ile denkleştirilmesi amacıyla kullanılan ve tek kalemden oluşan bir hesap niteliği taşımaktadır.

Cari işlemler hesabı, özellikle üretilen mal ve hizmetlerin ihracatı ve ithalatını kapsaması sebebiyle dış ekonomik ilişkiler ile milli gelir arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Şöyle ki; açık ekonomilerde yanı dış ticaretin söz konusu olduğu ülkelerde milli gelirin (GSYİH) hesaplanmasında ihracat toplam harcama akımına bir katkı, ithalat ise toplam harcamalardan bir noksanlık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nenenle ihracat ve ithalatın farkı olan net ihracat denge milli gelirin oluşuma etki etmektedir. Bu durum ekonomi literatüründe GSYİH=C (tüketim harcamaları) + I (yatırım harcamaları) + (X-M) (ihracat-ithalat) denklemi ile ifade edilmektedir. Bu denklem, ihracatın ithalattan büyük olmasının milli gelir düzeyini yükselttiğini, dolayısıyla istihdamın artmasına katkı sunduğunu ifade ederken ithalatın ihracattan büyük olması durumunda yurtiçi üretilen milli gelirden daha yüksek düzeyde bir harcama söz konusu olduğunu göstermekte, diğer bir deyişle ithalatın ihracattan büyük olması durumu topla talebi ve milli geliri azaltıcı, istihdam düzeyini düşürücü bir etki oluşturmaktadır. Bu etkileri dolayısıyla, ödemeler bilançosundaki gelişmeler gerek hükümetler gerekse iş dünyası ve kamuoyu tarafından yakından takip edilmektedir.

Özellikle küreselleşmeyle birlikte ülkeler arası sermaye hareketlerinin artması sonucunda cari işlemler dengesinde ortaya çıkan bozulmalar, ülkelerin en çok üzerinde durulması gereken ve en önemli konularından biri olarak önemini korumaktadır (Yayar, R ve Demir, Y, 2005:119). Labonte' ye göre (Labonte, M. :2005:6) gelişmekte

olan ülkeler olarak sayılan Türkiye, Brezilya, Arjantin Meksika ve Doğu Asya ülkelerinde yüksek oranlı cari açıklar, ekonomik, finansal ve döviz krizleri için en önemli belirleyici olmaktadır. Özellikle birçok ülkede 1990'lı yıllarda ortaya çıkan cari açığın bir kriz göstergesi olarak kabul edilmesi konusundaki tartışmalarda Dornsbuch ve Fisher cari açığın GSYH'ya oranının %4'ü, Freund ise % 5'i aşması durumlarının bir kriz sinyali olarak kabul etmişlerdir (Gacaner Atış ve Saygılı, 2014:89).

Bu açılardan değerlendirildiğinde, ülkelerin cari hesaplarında yaşanan gelişmeler ülkelerin ekonomik istikrarı açısından oldukça önemli olmaktadır. Bir bütün olarak değerlendirildiğimizde, ödemeler bilançosunun tanım gereği sürekli dengede olması durumu, cari açıkların sermaye hesapları ile karşılanması gerekliliğini, yani bir ülkenin ihraç ettiğinden fazla ithalat yapmasının ancak yurtdışı tasarrufların sermaye akımları yolu ülke içine getirilmesini zorunlu kılmasını ortaya koymaktadır. Cari açığın bu şekilde özellikle milli gelirin belirli bir düzeyine ulaşmış olan cari açığın finansmanının özellikle dünya ekonomisindeki konjonktürel dalgalanmalar göz önünde tutulduğundan ülke ekonomileri açısında sürdürülebilirliği mümkün görülmemekte olup bu durumların ekonomik krizleri tetiklemesi kaçınılmaz olmaktadır.

Cari işlemler açıkları ülke ekonomileri açısından değerlendirilirken finansal krizlerin oluşumunda belirli bir eşik değerden literatürde söz edilmesi cari işlemler açığı vermenin nedenlerini de sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Literatürde bu konuda, ekonomilerin gelişme süreçlerinde gerekli yatırımların yapılabilmesi ve bunun için yurtiçi tasarrufla karşılanamayan finansmanın cari açık yoluyla yurtdışı finansman kaynaklarından yararlanmasından bahsedilmektedir. Bu görüş cari açığın verilmesinde tasarruf-yatırım arasındaki ülke içindeki dengesizliği dikkate almakta ve cari açığın kaynağı olarak değerlendirmektedir. Diğer yandan, cari açık, üretime ve yatırıma dönük olmayan bir dış kaynak kullanımından da kaynaklanabilmekte olup özellikle neo liberal ekonomi düşüncesinin hakim olduğu 1980'li yıllardan sonra özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen cari açıkların önemli bir kısmının bu tür dış kaynak kullanımı sebebiyle oluştuğu düşünülmektedir.

Subaşat'a göre "sürdürülebilirlik" ödünç alınan kaynakların sorunsuz biçimde geri ödenebilmesini sağlayacak koşulların oluşturulup oluşturulamadığına bağlı olarak tanımlanmalıdır (Subaşat, T, 2010:27). Bu değerlendirme doğrultusunda; şayet kaynaklar verimli alanlarda kullanılırsa üretimin artması dolayısı ile ödünç alınan kaynağın ödenmesini mümkün hale gelecektir. Böyle durumlarda, yarattığı ödeme imkanları doğrultusunda cari açık ciddi bir sorun teşkil etmeden sürdürülebilecektir.

Netice olarak değerlendirmek gerekirse cari açığın sürdürülebilirliği konusunda; cari açığın milli gelire oranı ile birlikte Tunalı'nın da (Tunalı, 2008:169-170) belirtiği üzere cari işlemler açıklarının hangi sebeplerle oluştuğu ve hangi finansman yöntemleriyle finanse edildikleri gibi birçok faktör rol oynamaktadır.

3. LİTERATÜR

Cari açığın sürdürülebilirliği konusunda önemli sayıda dünya ve ülkemiz ölçeğinde önemli çalışmalar yapılmış olup bunlardan bazıları sonuçları ile birlikte belirtilmiştir.

Akçay ve Özler (1998) Türkiye'de cari açığın sürdürülebilirliğini, 1987-1996 dönemi verilerini kullanarak analiz etmiştir. Çalışmalarında, modeldeki optimal cari denge ile gerçek cari işlemler dengesi arasındaki farkın fazla olması, kriz döneminde gerçekleşen cari açıkların aşırı olduğunun tespitinde bir gösterge olarak

değerlendirilmiştir. Analizde kullanılan göstergelerin ve baz alınan değerlerin sürdürülebilirliğe engel teşkil etmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Edwards (2001) çalışmasında, 149 ülke ekonomisi için 1970-1997 dönemi verileri probit regrasyon analizi çerçevesinde değerlendirilerek cari işlemler açıklarının sürdürülebilir nitelikte olmadığı ve sürdürülemez nitelikteki yüksek cari açıkların ekonomik krizlerin nedenini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dülger ve Özdemir (2005) çalışmasında, 1984-2000 dönemleri için Güney Afrika, Güney Kore, İsrail, Meksika, Filipinler ve Türkiye'yi kapsayan ülkeler için cari işlemler dengesinin sürdürülebilirliği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda uzun dönem için Güney Afrika, Güney Kore, İsrail için sürdürülebilir olduğu ancak Türkiye ve Meksika için sürdürülemez olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yücel ve Yanar (2005), Türkiye'de 1964-2003 dönemini kapsayan bir zaman aralığı için Türkiye'nin cari işlemler açığının sürdürülebilirliğini Husted'ın dinamik modeli çerçevesinde karşılıksız yurtdışı transferler ve yurt dışı faiz ödemelerini içeren ithalat ve ihracat verilerini anahtar değişkenler olarak kabul ederek incelememişlerdir. Çalışma, iki aşamalı Engle-Granger eşbütünleşme testi sonucunda, Türkiye'nin ilgili dönemler için cari işlemler açığının sürdürülebilir olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Holmes (2006) çalışmasında panel eşbütünleşme yöntemini kullanarak 11 OECD ülkesi için cari açığının sürdürülebilirliğini incelemiştir. Avustralya, Belçika, Kanada, Japonya, İngiltere ve ABD için sürdürülebilir olduğu tespit edilirken, Fransa, Almanya, İtalya, Norveç ve İspanya için ise sürdürülebilir olmadığı belirlenmiştir.

Yamak ve Korkmaz (2007) çalışmasında, Türkiye'de cari işlemler açığının sürdürülebilirliği 2001-2005 dönemine ait aylık veriler üzerinden incelenmiştir. Çalışma sonucunda, Türkiye'de cari işlemler açığının zayıf bir şekilde sürdürülebilir olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca, ithalat ile ihracatın birbiriyle ilişki içinde olduğunun da gösterilmesiyle ulaşılmıştır.

Ümit (2011) çalışmasında, Türkiye ekonomisi için cari işlemler açığının 2008 krizinden sonra sürüdürülebilir olup olmadığı 1992-2010 dönemine ait üçer aylık veriler kullanılarak incelenmiştir. Analiz sonucunda, Türkiye'de cari işlemler açığının düşük düzeyde sürdürülebilir olduğu ve ihracat ve ithalat arasında uzun dönemli ilişkinin söz konusu olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Ceylan ve Çeviş (2012) çalışmasında, Türkiye'de dönemlerarası cari hesap modelinin geçerliliği, 1987 ve 2012 dönemi ne ait üçer aylık veriler kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, enflasyon hedeflemesi rejimi öncesi dönemde cari işlemler açığının sürdürülebilir olduğu ancak enflasyon hedeflemesi sonrasında sürdürülemez nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan ve Bayraç (2014) çalışmasında, Türkiye'de cari açığın sürdürülebilirliği 1998-2013 dönemleri için incelenmiştir. Çalışma, "Dönemlerarası Tüketimin Giderilmesi" modeli çerçevesinde yapılarak sonuçta Türkiye açısından ilgili dönemlerde cari açığının sürdürülemez olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Altunöz (2014) çalışmasında; Türkiye ekonomisinin 1994-2013 dönemi verileri kullanılarak cari açığın sürdürülebilirliği analiz edilmiştir. Çalışmada, Johansen eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, cari işlemler açığının Türkiye açısından zayıf bir şekilde sürdürülebilir olduğu tespit edilmiştir.

Turan-Barak (2016) çalışmasında, Engle-Granger Eş Bütünleşme Testi kullanılarak cari işlemler açığını sürdürülebilirliği değerlendirilmiş ve ihracatın ithalatın Granger nedeni olduğu, ancak ithalatın ihracatın Granger nedeni olmadığı, yani ihracattan ithalata bir nedensellik olduğu tespit edilmiştir.

Bektaş (2017), Brezilya, Hindistan, Malezya, Meksika ve Türkiye'nin 1970-2014 dönemlerindeki ithalat ve ihracat verileri baz alınmış ve cari açıkların bu ülkeler için sürdürülebilirliği Hakkio ve Rush (1991) ile Husted (1992) tarafından geliştirilmiş olan ve dönemler arası bütçe kısıtını temel alan yaklaşımla incelenmiştir. Sonuçta, Westerlund eşbütünleşme testi sonucunda ihracat ve ithalat serilerinin eşbütünleşik olduğu, dolayısıyla bu ülkelerdeki cari açıkların uzun dönemde sürdürülebilir olduğu bulunmuştur.

Konak-Mütevelli (2019) çalışmasında, cari işlemler açığının Türk ekonomisi açısından sürdürülebilirliği 1992-2017 dönemleri arasında Husted modeli çerçevesinde analiz edilmiştir. İhracat ve ithalat değişkenleri kullanılan çalışma sonucunda eşbütünleşme katsayısı 0,77 olarak bulunarak ilgili dönemler için cari işlemler açığının zayıf formda sürdürülebilir olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

4. TÜRKİYE'DE CARİ AÇIK SORUNU

1980'li yıllardan sonra Türk ekonomisinin ihracata dayalı dışa açık bir ekonomik modeli seçmesi ve bu yönde reformlar yapması sonucunda ihracat ve ithalatın artması birlikte gerçeklemiş ve bu dönemle birlikte cari açık Türk ekonomisinin en önemli sorunlarından biri olmuştur (Türkay, 2019:254). İhracatın artırılması 1980'li yıllardan sonra özellikle 24 Ocak Kararlarından sonra gerçekleşmiş olmakla birlikte bu artışın rekabet gücünü artıracak yapısal önlemler ve reformlar veya verimliliği artıracak teknolojik gelişmeler gibi yapısal sebeplerden ziyade parasal destekler, düşük kur politikası ve düşük ücretler gibi sebeplerden ileri geldiği görülmektedir.

Dış ticarette yaşanılan liberilizasyondan sonra 1990'yıllarla birlikte finansal serbestinin gerçekleşmesine yönelik reformlar da yapılarak ülke ekonomisi dışa açık bir ekonomiye dönüşmüştür. Finansal serbestlik doğrudan yatırımlar gibi ülke ekonomisinin kalkınmasında olumlu rol oynayan sermaye akımlarını ifade ettiği gibi aynı zamanda kısa dönemli spekülatif sermaye akımlarını da ifade etmektedir. Kısa süreli bu sermaye girişleri ülkelerin kamu borçlanma düzeyinde artışlara bu da yüksek faizlere yol açmaktadır.

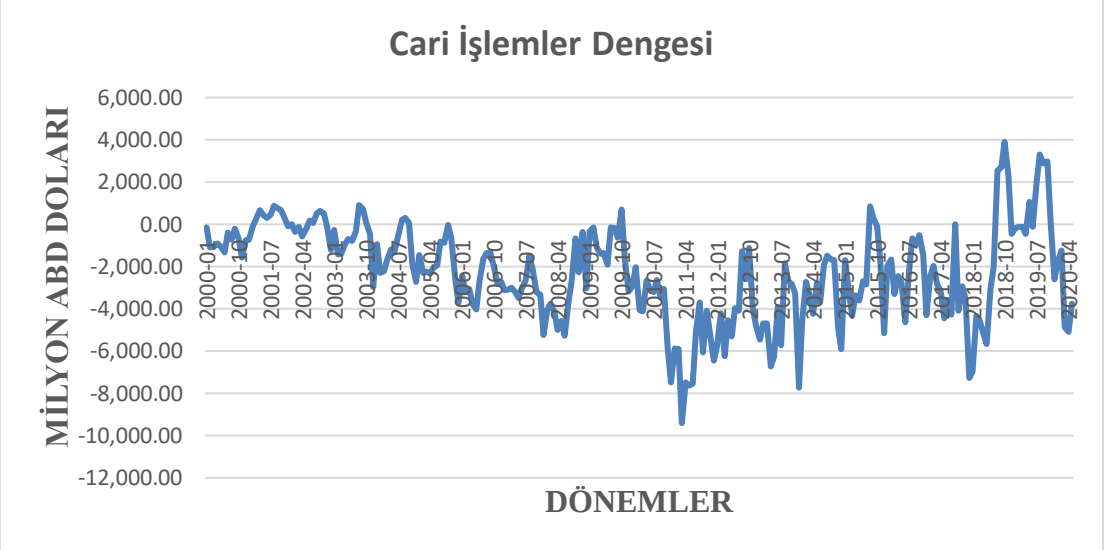
2000'li yıllardan sonra Türk ekonomisinde geçekleşen cari işlemler açığına ilişkin rakamlar TCMB Ödemeler Dengesi İstatistiklerinde derlenmiş olup aşağıda tabloda yıllar itibarıyla gösterilmektedir.[1]

[1]https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Odemeler+Dengesi+Istatistikleri/

Tablo 1: Türkiye Cari Açık Verileri

Yıllar	Toplam Cari Açık (Milyon USD)
2000	- 9.920,00
2001	3.760,00
2002	- 626,00
2003	- 7.554,00
2004	- 14.198,00
2005	- 20.980,00
2006	- 31.161,00
2007	- 36.946,00
2008	- 39.425,00
2009	- 11.360,00
2010	- 44.620,00
2011	- 74.402,00
2012	- 47.960,00
2013	- 55.858,00
2014	- 38.848,00
2015	- 27.314,00
2016	- 26.849,00
2017	- 40.584,00
2018	- 20.745,00
2019	8.663,00

Tablodan da görüleceği üzere, 2000'li yıllardan sonra yıllık bazda değerlendirildiğinde 2001 ve 2019 yılları hariç bütün yıllarda Türk ekonomisi cari açık vermiştir. Aşağıdaki grafikte aynı dönemler itibariyle cari açığın gelişimini sergilemektedir.



2000-2019 yılları arasında Türk ekonomisinde gerçekleşen büyüme oranları ile cari işlemler açığı düzeylerini birlikte gösterir tablo aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye için Büyüme Oranları ile Cari İşlemler Açığı Düzeyleri

Yıllar	Cari Açık USD-Milyon	GSMH-USD Milyon	Cari Denge/GSYİH	Büyüme
2000	- 9.920,00	272.979,39	-3,63	6,6
2001	3.760,00	200.251,93	1,88	-6
2002	- 626,00	238.428,13	-0,26	6,4
2003	- 7.554,00	311.823,00	-2,42	5,6
2004	- 14.198,00	404.786,74	-3,51	9,6
2005	- 20.980,00	501.416,30	-4,18	9
2006	- 31.161,00	552.486,91	-5,64	7,1
2007	- 36.946,00	675.770,11	-5,47	5
2008	- 39.425,00	764.335,66	-5,16	0,8
2009	- 11.360,00	644.639,90	-1,76	4,7
2010	- 44.620,00	771.901,77	-5,78	8,5
2011	- 74.402,00	832.523,68	-8,94	11,1
2012	- 47.960,00	873.982,25	-5,49	4,8
2013	- 55.858,00	950.579,41	-5,88	8,5
2014	- 38.848,00	934.185,92	-4,16	5,2
2015	- 27.314,00	859.796,87	-3,18	6,1
2016	- 26.849,00	863.721,65	-3,11	3,2
2017	- 40.584,00	852.676,78	-4,76	7,5
2018	- 20.745,00	771.350,33	-2,69	2,8
2019	8.663,00	754.411,71	1,15	0,5

Not: Tablonun hazırlanmasında World bank ve TUİK verilerinden yararlanılmıştır.

Tablodan da görüldüğü üzere 2000-2019 yılları arasında büyümenin yüksek gerçekleştiği yıllarda cari açık da yüksek oranda gerçekleşmiştir. Cari açığın milli gelire oranı bu dönemde ortalama %3,7 oranında gerçekleşmiş olup bu oran özellikle son on yılda artış eğilimine girmiştir. 2010-2019 arası dönem için bu oran ortalama %4,3 oranında gerçekleşmiştir. 1990 yılından itibaren yaşanan ekonomik krizlerin en önemli sebeplerinden birisinin cari işlemler açıklar olduğu ve literatürde cari açık/milli gelir oranının %4-5 oranlarını aşmasının bir kriz göstergesi olarak kabul edildiği hususları göz önünde tutulduğunda cari işlemler açığının Türk ekonomisi açısından artan oranda önemini koruduğu düşünülmektedir.

5. SONUÇ

1980'li yıllardan sonra bütün dünyada yaşanan gelişmeye paralel olarak Türk ekonomisi de dışa açık ekonomik modelde büyüme tercihini yaparak ekonomik alanların tümünde serbestleşme politikası izlemiştir. Bu politika çerçevesinde büyüme oranlarında gözlenen artışlar beraberinde cari açık sorununu da gündeme sokmuştur. Bu dönemde yaşanan ekonomik krizlerin önemli bir sebebi de cari işlemler açığı olmuştur. 2001 ekonomik krizin yaşanmasından sonra alınan kararlar ve oluşturulan istikrar programları ile ekonominin istikrara kavuşturulması amaçlanmıştır. Bu dönemde yapısal reformların hayata geçirilmesi, özellikle Merkez Bankası ve bankacılık sektörüne yönelik yapılan regülasyonlar genel olarak olumlu sonuçlar vermekle birlikte cari işlemler dengesinde paralel bir gelişme yaşanmamıştır. Kriz senesi sonrası 2001 yılında %2 düzeyinde cari işlemler fazlası verilirken bu yıldan sonra gittikçe artan düzeyde cari işlemler açığı verilmeye başlanmıştır.

1980 ve 1990'lı yıllardan sonra artan cari açık ve bunun ekonomik düzenler için oluşturduğu riskler, cari açık ve büyüme arasındaki ilişkinin araştırılması ve cari açığın krizlere sebep olmadan hangi düzeyde sürdürülebilir olduğu konularını önemli bir araştırma konusu haline getirmiştir. Cari açığın sürdürülebilirliği konusunda Türk ekonomisi üzerine yapılan araştırmalarda genel olarak cari açığın Türk ekonomisi açısından sürdürülemez olduğu ya da ihracat ve ithalatın birbiriyle zayıf olsa da eşbütünleşik olduğu gösterilerek zayıf bir şekilde sürdürülebilir olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bu durum, Türk ekonomisi açısından cari açıkla büyümenin genel kabuller doğrultusunda bir sınırı olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç olarak; cari açığı sürdürülebilirliği bakımından ekonomik büyümeyle birlikte cari açığın kontrol altında tutulması önem arz etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde; Türk ekonomisi için cari işlemeler açığının milli gelirin %2-3 oranlarını aşmaması ve cari açığın yatırım kaynaklı olmasına diğer bir deyişle dış borçlanmanın verimli-üretken alanlara yönelik yapılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

REFERENCES

- Altunöz, U. (2014), "Cari Açık Sorunun Temel Nedenleri ve Sürdürülebilirliği: Türkiye Örneği", İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2), 115-132., (Çevrimiçi), https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/89255
- Atış, G., Aydanur, Saygılı, Fatih, : "Türkiye'de Cari Açığın Belirleyicilerinin Ampirik, Analizi", Sosyoekonomi, 2014-1, (Çevrimiçi), https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/197775
- Bektaş, V. (2017), "Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari Açıkların Sürdürülebilirliği: Bir Panel Veri Analizi", Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17 (1), 51-66 (Çevrimiçi), https://dergipark.org.tr/tr/pub/basbed/issue/38796/456227
- Ceylan, R., Çevis, İ. (2012). "Enflasyon Hedeflemesi Rejimi Öncesi ve Sonrasında Türkiye'de Cari Açıkların Sürdürülebilirliği", Social Sciences, 7 (4), 259-276. (Çevrimiçi), https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsasocial/issue/20093/213630
- Doğan E., Bayraç H. N. : 2014). "Türkiye'de Cari Açık Sorunu Üzerine Mikro Temelli Bir Çalışma", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (2), 97-124., (Çevrimiçi),https://www.researchgate.net/publication/276088275_Turkiye'de_Cari_Acik_Sorunu_Uzerine_Mikro_Temelli_Bir_YaklasimTurkiye'de_Cari_Acik_Sorunu_Uzerine_Mikro_Temelli_Bir_Yaklasim
- Dülger, F., Özdemir Z. (2005), "Current Account Sustainability in Seven Developed Countries", Yapı Kredi Economic Review, Volume 15, 5169., (Çevrimiçi), https://www.researchgate.net/publication/228346299_Current_Account_Sustainability_in_Seven_Developed_Countries/link/5786206c08aec5c2e4e2da30/download
- Edwards, S. (2001). "Does The Current Account Matter?", NBER Working Paper, (8275), 1-69. (Çevrimiçi), https://www.nber.org/papers/w8275.pdf
- Holmes, M. J. (2006). "How Sustainable Are OECD Current Account Balances in The Long Run?", Manchester School, 74(5) (Çevrimiçi), Holmes, M. J. (2006a). How Sustainable Are OECD Current Account Balances in The Long Run?. Manchester School, 74(5), 626-643.
- Kaya, M. 2016, "Türkiye'de Cari Açık Sorunu ve Nedenleri", (Çevrimiçi), https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Download/Article-File/370720
- Konak, A, Mütevelli, D. (2019), "Türkiye'de Cari Açığın Finansman Yapısı ve Sürdürülebilirliği: Ekonometrik Bir Analiz", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 23 (1), 123-140. (Çevrimiçi), https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/44605/466978
- Labonte, M. (2005), "Is the U.S. Current Account Deficit Sustainable?" CRS Report for Congres, 13, (Çevrimiçi), http://research.policyarchive.org/2660.pdf
- Subaşat, T. (2010), "Türkiye'nin Cari Açık Sorunu: Nedenleri ve Çözümleri", İktisat ve Toplum Dergisi, Ekim Sayı:1, (Çevrimiçi), http://www.iktisatvetoplum.com/wp-content/uploads/turan-subasat-t%8Drkiyenin-cari-acik-sorunu-s1.pdf

- Turan, Z, Barak, D. (2016), "Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği", İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, 4 (2), 70-80. (Çevrimiçi), https://dergipark.org.tr/tr/pub/iicder/issue/31652/347052
- Tunalı, B.Ç. (2008),"Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliği", Sosyal Bilimler Dergisi 2008, (1), 163-177, (Çevrimiçi), https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100809
- Türkay, H. (2013), "Türkiye'de Cari Açık, Bütçe Açığı ve Yatırım-Tasarruf Açığı İlişkisi", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14 (2), 253-269. (Çevrimiçi), https://dergipark.org.tr/tr/pub/cumuiibf/issue/4264/57388
- Ümit, A. Ö. (2011), "Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Sürdürülebilirliğinin Zaman Serileri Analizi ile Değerlendirilmesi: 1992-2010 Dönemi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(3), 135–148., Çevrimiçi), http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php
- Yamak, R., Korkmaz, A. (2007), "Türk Cari İşlemler Açığı Sürdürülebilir mi? Ekonometrik Bir Yaklaşım", Bankacılar Dergisi (60), 17-32, (Çevrimiçi), https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/Turk_cariislemler.pdf
- Yayar, R., Demir, Y. (2014), "Türkiye'de Sürdürülebilir Cari Açık"Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social SciencesCilt. VII Sayı. 1 Nisan/April, (Çevrimiçi), http://dergi.neu.edu.tr/public/journals/7/yazardizini/yayar-r-demir-y-2014-nisan.pdf
- Yücel, F, Yanar, R. (2005), "Türkiye'de Cari işlem Açıkları Sürdürülebilir Mi? Zaman Serileri Perspektifinden Bir Bakış", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (2), 483-492, (Çevrimiçi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4372/59848